

Išvadas: metodas ir prasminė gija

Monografijoje koncentruojamasi į *psichopatologijos* sąvokos ir sampratos formavimąsi pradedant XIX amžiumi, taip pat sutelkiamas dėmesys į specifinį psichopatologijos sampratos estetizavimą, pastebimą nuo XIX a. antrosios pusės. Šiems psichopatologijos estetizavimo ir estetikos psicho(pato)logizavimo procesams atskleisti ir išryškinti pasitelkiamos kai kurių XIX a. neurologijos ir psichiatrijos paradigų rėmuose susiformavusios koncepcijos. Jų fone aptariami ir tam tikri Arthuro Schopenhauerio iracionalizmo filosofijos aspektai. Pastebimas kai kurių neuropsichiatrijos teorijų ir šopenhaueriško (filosofinio) biologizmo, būties psicho(pato)logizacijos ir estetizacijos aspektų, taip pat meninio romantizmo polinkio psicho(pato)logizuoti kūrybos procesų suvokimą sąryšis.

Tuometiniuose neurologijos ir psichiatrijos teoriniuose veikaluose, vadovaujantis pozityvistinio normatyvumo sampratomis, susiformavo *beprotybės* ar *pamišimo*, *patologijos* ir *normos* sąvokos, į kurias netikėtai įsiskverbė kvaziestetiniai prasminiai kodai. Taigi šioje monografijoje naudojama būtent *psichopatologijos* sąvoka, apibrėžianti daugiau mažiau klinikinės psichiatrijos, psichoterapinės (teorinės ir praktinės) prasmės sistemas, nors kiek talpesnių „beprotybės“ ar „pamišimo“ sąvokų išvengti taip pat nepavyksta. Taip yra todėl, jog monografijoje, pasitelkiant „kvaziestetikos“ sąvoką ir sampratą tarpininke, iš dalies bandoma aiškintis, kaip pozityvistinė psichopatologijos sąvoka sąveikauja su

„poetiškai“ kiek talpesnėmis „beprotybės“ ir „pamišimo“ sąvokomis, kurios vis dėlto ne visada tinkamos, kai kalbama apie pozityvistiniam mokslui artimus turinius. Kitaip sakant: „*Psichinė patologija nužymi medicininio diskurso nustatytas ribas; beprotybė aprėpia ir tuos tradicijos atneštus turinius, kurie netilpo ligos fakto apibrėžtyje, bet aptinkami kitų disciplinų perspektyvoje*“.¹

Taigi šiame tyrime gilinamasi labiau į psichopatologijos, o ne į pamišimo, beprotybės sąvokas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad psichopatologijos problemų pažinimas pirmiausia skleidėsi sinkretiškoje filosofijos terpėje, kartu, diferencijuojantis filosofinėms paradigmoms (ypač pozityvizmo įtakoje) šakojosi į medicininę ir filosofinę (ontoegzistencinę), iš kurios vėliau išaugo dar ir estetikos atšaka². Tačiau tik ką įvardyta perskyra tarp „medicininės“ ir „ontoegzistencinės“ terminijos yra naudinga veikiau konkretizuojant šio tyrimo kryptį, bet nepaaiškina tokios perskyros esmės, kitaip – filosofinio klausimo. Beprotybę, pamišimą, kaip iš dalies išsivadavusias iš *apsėdimos* sampratos semantinio krūvio sąvokas, ilgą laiką buvo siekiama suvokti kaip, metaforiškai kalbant, juodąją kalbinę skylę, kur tarsi prasmenga žmogus ir jo racionalus protas³.

Tačiau problema ta, jog vadinamoji pozityvistinė arba medicininė terminija, taip pat psichopatologijos sąvoka, žinoma, apibūdindamos biosimptomatiką, filosofine prasme vis tiek yra kalbinės metaforos, paremtos veikiau pozityvistinio *tikėjimo*, jog jos, lyginant su ankstesniąja terminija, yra kur kas objektyvesnės, jog tai yra faktai. Tačiau po šių „faktinių terminų“ tariamu neutralumu, norime to ar ne, ryškėja onto-

¹ Mostauskis, Stasys. Kai kurie beprotybės ir meninės kūrybos santykių modeliai. *Estetikos ir meno filosofijos teritorijų kaita*. Vilnius: KFMI, 2006, p. 447.

² Andrijauskas, Antanas. *Meno psichologija: nuo kūrybingumo ištakų iki psichopatologijos*. Vilnius: LKTI, 2019, p. 616.

³ Gomory, Tomi; Cohen, David; Kirk, Stuart A. Madness or Mental Illness? Revisiting Historians of Psychiatry. *Current Psychology*, 32 (published 26 April 2013). Internetinė prieiga: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12144-013-9168-3> [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.].

egzistencinis pagrindas⁴. Dievo (ir apsėdimo) problematika netgi radikaliausiais pozityvizmo atvejais, perkeliama, perkoduojama į biocheminę ar psichocheminę terpę – „mechanistinę teologiją“ – sprendžiant tiesioginio poveikio elgesiui problemas, tačiau neišsprendžiant esminių prasmės klausimų. Vadinasi, poveikio efektyvumas nėra tapatus prasmei savaime.

Taigi paisant nusistatytos istorinės chronologijos, aiškinamasi, kaip psichopatologijos sąvoka ir samprata „sumokslinama“ – diferencijuojama, niuansuojama, transformuojama (ir toliau estetizuojama) XX a. pirmos pusės kai kuriose psichiatrijos koncepcijose. Taip pat aiškinamasi, kaip šios diferenciacijos fone pamažu formuojasi pasąmonės psichoanalitinės koncepcijos ir jų veikiamos kvaziestetinės koncepcijos. Šie procesai taip pat turi įtakos ir grynajai estetikai, kadangi formuojasi paradoksalus „tarpinis“, pavyzdžiui, „bepročių meno“, reiškiny. Be to, XX a. pirmojoje pusėje pastebimi akivaizdūs profesionaliosios (modernistinės) dailės, meno apskritai, psicho(pato)logizacijos procesai, taip pat kai kurių avangardinių meno srovių rėmimasis (klasikinės) psichoanalizės postulatais. Kita vertus, psichoanalitinės teorijos irgi nebuvo vienalytės ir tarp jų esama tokių, kurios oponuoja „dogmatinei“ Sigmundo Freudų teorijai bei siūlo alternatyvius emancipacinius „grįžimo prie autentiškojo“ aš, būdus, kurie paveikė XX a. antros pusės teorinės ir praktinės emancipacijos procesus.

Pamažu formuojasi ir psichoterapijos samprata, kurioje tradicinės estetikos problematikai bei prasminiams kodams suteikiama alternatyvi paskirtis. Taigi XX a. antrojoje pusėje, taip pat veikiant emancipacinėms antipsichiatrijos ir humanistinės psichologijos socialinio pozityvumo idėjoms, kaip tolimesnės psichopatologijos (sampratos) estetizacijos ir estetikos psichopatologizacijos procesų pasekmė formuojasi rizominės estetikos arba „alternatyvių estetikų“ samprata. Be visų kitų reiškinių,

⁴ *Ten pat.*

ji apima įvairias „diagnostinės“ arba „terapinės estetikos“ teoretizuojančias praktikas. Tai semantinio išsišakojimo procesai, kurių metu formuojasi „daugialypės interpretacinės strategijos“.⁵ Keliama prielaida, kad nuo XX a. antros pusės psichopatologijos samprata, kaip ir estetika „grynuoju pavidalu“, nebeegzistuoja, suskyla į daugybę diagnostinės fenomenologijos, kvaziestetinių, atsirandančių iš skirtingų institucinių terpių, praktikų bei reiškinių.

Monografijoje bandoma parodyti, kaip įvairiose (teorinėse ir praktinėse) situacijose semantiškai transformuojamos „aš“, „subjekto“, „pasąmonės“, „saviraiškos“, „kūrybos“, „meno“, „grožio“ ir kitos sąvokos, pasitelkiant psichopatologijos sąvoką ir sampratą.

Monografijos tikslas siekia išanalizuoti psichopatologijos sąvokos genezę ne išimtinai filosofijos tradicijoje. Tikslas yra veikiau, naudojant filosofinius įrankius, išanalizuoti šios sąvokos ir sampratos ypatybes įvairiose teoretizuojančiose praktikose – (neuro)psichiatrijos, psichoanalizės (turint omenyje tai, jog psichoanalizės teorijos pradininkai buvo taip pat ir praktikuojantys psichoterapeutai, ir jų teorija pagrįsta „stebėjimais“), psichoterapijos, meno terapijos ribose. Taigi iš dalies gilinamasi į specifinės profesinės kalbos ar netgi žargono, kaitą.

Pavyzdžiui, psichiatrijos kalbos (ir sąvokų, tarp kurių psichopatologija yra esminė) ypatybės priklauso nuo to, kaip specifinė simptomatika, reiškiny apibūdinamas, aprašomas profesinėje terpėje, tarkime, biologijoje, susijusioje su genetikos problematika, psichologijoje (elgesio modelių aprašymuose) ir sociologijoje (anormalaus elgesio koncepcijose). Psichiatrijos ir jai iš dalies artimų paradigmų ribose profesinės kalbos genezė suvokiama kaip sąvokinio arsenalo tobulinimas, atmetant eksperimentiškai ir statistiškai nepasitvirtinusias sąvokas ir sampra-

⁵ Копытин, А. И. Новые направления арт-терапии и их роль в клинической практике. *Арт-терапия в эрху постмодерна*. Под редакцией А. И. Копытина. Санкт Петербург: Семантика-С, 2002, с. 8.

tas⁶. Tyrime naudojant filosofinius žiūros įrankius, autoriaus nuomone, svarbiau yra ne tiek sąvokinio validumo gryninimas pozityvistiniu aspektu, kiek specifinių sąvokų veikimo skirtingais laikotarpiais ir skirtingose (kvazi)teorinėse ir kvaziestetinėse situacijose klausimas. Deskriptyvinė psichiatrija bet koku atveju, viena vertus, grupuoja ir struktūruoja, kita vertus, kuria ir „išranda“ simptomus kaip specifinės pozityvistinės ontologijos dedamąsias.

Taigi bandomas išgryninti būtent *psichopatologijos* sąvokos vaidmuo skirtingose istorinėse ir teorinėse situacijose. O kalbant dar platesnėje prasme, monografijoje išryškinami ir globalesni paradoksalūs *etikos estetizacijos* ir *estetikos etizacijos* procesai Vakarų kultūroje, pradedant XIX amžiumi.

Galų gale psichopatologijos problematika, netgi psichiatrijos siaurąją prasme ribose, atsiremia ne tik į ideologinį-institucinį, bet ir į metafizinį „objektyvios“ tikrovės (taip pat psichikos koncepcijos) ir realizmo klausimus⁷, nes klausdami, kas yra patologija, nustatome tikrovės rėmus. Tikrovės (re)konfigūracija, nesvarbu, ar pagal teorines, ar teoretizuojančias praktikų paradigmas, neišvengiamai siejasi taip pat ir su kvaziestetinių kodų veikme.

⁶ Berrios, German E. *The history of mental symptoms: Descriptive psychopathology since the nineteenth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 11–12.

⁷ Zachar, Peter. *A Metaphysics of Psychopathology*. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press, 2014, p. 203.